

УДК 81'272-13:061.1ЄС

**ОСОБЛИВОСТІ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОСОЮЗУ:
МУЛЬТИЛІНГВІСТИЧНИЙ КОНТЕКСТ****Тамара Козак**

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
факультет міжнародних відносин, кафедра іноземних мов,
вул. Січових Стрільців, 19, м. Львів, 79000, Україна,
e-mail: palm1330@ukr.net*

Висвітлюється основний зміст сучасної мовної політики Європейського Союзу головним напрямом практичного здійснення якої є затвердження принципів багатомовності. Розкривається сутність мультилінгвізму та його значення для поглиблення євроінтеграції. Зазначено об'єктивну потребу впровадження мови міжнародного спілкування у лінгвістичний простір ЄС. Підкреслюється суперечливість деяких програм мовної політики ЄС.

Ключові слова: мультилінгвізм, мовна політика, Євросоюз, англійська мова, євроскептицизм, лінгвістичний імперіалізм.

Процес європейської інтеграції передбачає її поширення не тільки на політичну та економічну сфери, але й на гуманітарний простір об'єднаної Європи. На концептуальному базисі універсалізму формуються загальноєвропейські стандарти принципів та форматів розвитку сфер культури, освіти, науки тощо. Інтеграція у гуманітарній сфері передбачає створення та композиційне оформлення єдиного інформаційного простору в Європі, що актуалізує проблеми визначення та легітимізації загальноєвропейських засобів міжнаціональної комунікації. Саме тому питання мовної політики набувають великої ваги в інтеграційній діяльності Європейського Союзу. Адже, за словами голови німецької місії в Євросоюзі В. Шонфельда, «немає більш гострої ситуації в ЄС, аніж питання мови» [5]. А відомий британський лінгвіст Р. Філіпсон розглядає проблему мови в Європі як надзвичайно «вибухонебезпечну». [4, р. 206]. У Євросоюзі, який є наддержавним утворенням, з особливою гостротою проявила себе потреба у законодавчому регулюванні міжнаціональних мовних взаємовідносин, у подоланні лінгвістичних бар'єрів між народами.

Для гармонізації мовних інтересів народів ЄС європейські владні інституції вважають найбільш прийнятною політику мультилінгвізму, тобто багатомовності. В свою чергу, мультилінгвізм виступає складовою частиною загальної політики мультикультуралізму, офіційно проголошеної в програмних документах Євросоюзу.

Лінгвісти, що вивчають проблеми мовної політики, розглядають мультилінгвізм як «можливість співтовариств, інститутів та громадян володіти на постійній основі більше ніж однією мовою і застосовувати їх у повсякденному житті» [3, с. 153]. Безумовне визнання одержала думка про те, що мультилінгвізм має велике політичне

значення, оскільки оптимізує безконфліктне, гармонійне співіснування різних мовних співтовариств на спільній географічній або геополітичній території, а також в межах певного політичного утворення (зокрема – Європейського Союзу). Саме тому стратегічною метою мовної політики Євросоюзу виступає збереження лінгвістичного різноманіття загальноєвропейського співтовариства, що водночас означає і розвиток традиційних національних культур країн, що входять до складу ЄС.

Слід однак зауважити, що процес практичного впровадження у реальне життя країн та народів Євросоюзу принципів мультилінгвізму має надзвичайно суперечливий, навіть парадоксальний характер. Оскільки до складу Євросоюзу входить багато країн, остільки правовою основою їхніх взаємовідносин є рівноправність всіх держав та народів у інституційних межах ЄС. Цей принцип поширюється і на статус національної мови кожної конкретної держави, офіційно представленої у Євросоюзі. На сьогодні в ЄС 23 мови мають статус офіційних, однак реальна рівноправність всіх цих мов ніколи не обговорювалась в європейському співтоваристві. Хоча цілком очевидно є та обставина, що конкурентоспроможність різних мов країн ЄС у ринковому лінгвістичному середовищі Євросоюзу не може бути однаковою: адже попит на мальтійську або естонську мови ніколи не буде дорівнювати попиту на англійську або німецьку. Тому різні національні мови країн ЄС ніколи не будуть відігравати паритетної ролі в інтеграційних процесах.

Однак задекларований загальноєвропейськими законодавчими актами офіційний принцип рівності мов зобов'язує розглядати їх у статусі повністю рівноправних засобів комунікації на теренах Євросоюзу. Так, наприклад, всі 23 офіційні мови ЄС повністю рівноправні під час сесій Європарламенту, причому право депутатів виступати на засіданнях на рідній мові розглядається як принципово важливе. Громадяни країн-членів Євросоюзу мають право звертатися у різноманітні європейські інстанції й одержувати відповіді на свої запити рідною мовою.

Формальна рівність мов всіх країн, що входять до складу Співтовариства, створює багато труднощів у діяльності всього Євросоюзу, зокрема значно знижує оперативність та ефективність прийняття відповідальних рішень загальноєвропейськими владними інституціями. Так, наприклад, принцип рівноправності вимагає перекладу документів ЄС на всі 23 офіційні мови країн-членів Співтовариства, що потребує великих організаційних, часових та фінансових витрат. Тільки синхронний переклад з однієї мови на 23 інших офіційних вимагає зусиль 506 перекладачів. Такий стан речей створює досить складну ситуацію у сфері мовної комунікації співробітників різних інституцій, установ та комітетів Євросоюзу. Так, експерти в галузі лінгвістичної політики ЄС зазначають, що спілкування євросотрудників найчастіше відбувається на англійській, німецькій або французькій мові, а вся діяльність допоміжних служб (секретаріатів, груп референтів та експертів) взагалі здійснюється тільки за допомогою англійської мови [6]. Оскільки процес євроінтеграції передбачає розвиток міжособистісних контактів громадян європейських країн, остільки проблема мультилінгвізму набирає в ЄС особливої актуальності на інституційному рівні. Про актуалізацію значення мовної політики свідчать суттєві зміни в структурі Єврокомісії: якщо раніше мовні питання знаходились у

віданні комісара ЄС з освіти, культури та мультимедіуму, то з 2007 р. для їхнього вирішення було запроваджено посаду окремого комісара з мультимедіуму.

У відповідності до політичних принципів мультимедіуму офіційні інституції ЄС заохочують громадян до вивчення іноземних мов. Слід зауважити, що в деяких країнах ЄС володіння тільки рідною мовою виявляється недостатнім для ефективного функціонування громадян в інтегрованих межах Євросоюзу. Тому вже зараз в Данії, Люксембурзі, Нідерландах, Швеції та деяких інших країнах ЄС близько 80% населення володіють іноземними мовами (переважно – англійською) [6]. Адже володіння саме англійською мовою надає людині широкі комунікативні можливості у галузі бізнесу, освіти, науки, забезпечує їй просування по соціальних та кар'єрних сходах.

В сучасних умовах сприяння вивченню іноземних мов громадянами Європи проголошено важливим політичним завданням Євросоюзу. Так, мовна політика стала пріоритетною в нових програмних документах ЄС на 2007–2013 рр. Один із перших документів, що визначав головні напрями політики європейського мультимедіуму, мав назву «Загальноєвропейські компетенції володіння іноземними мовами: вивчення, викладання, оцінка». Ще раніше було затверджено проект «Вивчення мов в контексті європейського громадянства» [1, с. 73].

Слід зауважити, що громадяни об'єднаної Європи активно підтримують політику мультимедіуму. Так, за інформацією Євробарометру, 67% європейців вважають політичним пріоритетом освіти вивчення іноземних мов, а 29% населення Європи розглядають володіння іноземними мовами як абсолютну необхідність. 84% громадян Євросоюзу переконані в тому, що кожна людина в ЄС повинна володіти як мінімум однією мовою окрім своєї рідної [2].

Ще у 2002 р. на Барселонському саміті Європейської ради голови держав та урядів країн-членів ЄС оголосили про впровадження в національні освітні системи принципу «рідна мова плюс дві іноземні», що передбачає вивчення двох іноземних мов за раннього віку в усіх навчальних закладах Європи. У відповідності до цього рішення Єврокомісією був затверджений план дій «Сприяння вивченню іноземних мов і лінгвістичному різноманіттю в 2004–2006 рр.». Цей план акцентував увагу європейської освіти на її трьох стратегічних завданнях: вивчення іноземних мов протягом життя, вдосконалення викладання іноземних мов, створення сприятливого середовища для вивчення цих мов. Вже зараз реалізація цього плану дає свої позитивні наслідки: за останніми даними, кількість європейців, що володіють принаймні однією іноземною мовою, в 2001–2005 рр. зросла з 47% до 56% [3, с. 158].

Неоднозначність становища, що склалося в мовній сфері об'єднаної Європи, висунула на порядок денний суспільного обговорення питання про пошук та запровадження універсальних засобів міжнародного спілкування.

Найбільш прийнятною формою розв'язання цього питання може бути надання статусу мови міжнародного спілкування одній із найпоширеніших європейських мов. Причому англійська мова здатна висунути найпереконливіші аргументи на користь надання такого статусу саме їй. Основним аргументом є те, що в умовах глобалізації

міжнародних відносин англійська мова вже фактично виконує функції загальновизнаного засобу інтернаціонального спілкування, тобто різні національні суспільства вважають, що саме ця мова є найпоширенішою у світі. Про це переконливо свідчать статистичні дані: англійською мовою як рідною (13%) або як іноземною (38%) володіє 51% європейців, а 90% учнів середніх шкіл в усій Європі вивчають саме англійську мову як іноземну [2].

Однак домінування англійської мови в лінгвістичному просторі Європи далеко не у всіх її народів викликає позитивну реакцію та схвалення. У країнах ЄС багато політиків та суспільних діячів не безпідставно вважають, що агресивне поширення англійської мови суперечить політиці мультилінгвізму та створює відчутну загрозу не тільки повноправному застосуванню, але й самому існуванню національних мов (особливо малих народів). Так, Р. Філіпсон пише, що «ЄС фінансує різні мовні політики, що суперечать одна іншій. З одного боку, він декларує перехід до багатомовності та лінгвістичного різноманіття. З іншого боку, така практика і політика зміцнює позицію англійської мови за рахунок інших мов» [4, р. 167].

Особливе неприйняття англійської мови як універсального засобу інтернаціонального спілкування виявляють європейські консерватори та націоналісти, погляди яких ґрунтуються на засадах євроскептицизму. Будучи прихильниками традиційних цінностей, євроскептики виступають за збереження та розширення сфери застосування власних національних мов. Поширення англійської мови в європейському середовищі вони розглядають як вияв англосаксонського «лінгвістичного імперіалізму», намагання уніфікувати та стандартизувати засоби міжнародних мовних взаємовідносин за рахунок звуження сфери застосування інших мов. Зауважимо, що позиції євроскептиків дістають все більшої підтримки європейських національних співтовариств, що переконливо засвідчили вибори в Європарламент у травні 2014 р.

Водночас національні еліти деяких країн ЄС (в першу чергу – Німеччини та Франції) також висловлюють незадоволення тією обставиною, що поширення англійської мови витісняє їхні власні мови із сфери загальноєвропейського лінгвістичного обігу. Так, наприклад, в 1970 р. 60% всіх офіційних документів ЄС було написано французькою мовою, а 40% – німецькою. Однак вже в 2006 р. 72% всієї документації Євросоюзу було оформлено на англійській мові, на французькій – тільки 14%, а на німецькій – взагалі лише 3%. (Незважаючи на те, що англійська тільки у 1972 р. стала робочою та офіційною мовою ЄС). Звичайно, що такий стан речей не задовольняє ані вимоги євроскептиків, ані прагнення представників німецької та французької євробюрократії. Він тільки підкреслює всю складність мультилінгвістичної ситуації, що склалась у галузі практичного здійснення мовної політики Європейського Союзу.

Отже, мовна політика Євросоюзу характеризується нестійким балансом політичних намірів та декларацій. Формально проголошена рівність мов всіх країн-членів ЄС, офіційне визнання мультилінгвістичного принципу побудови мовної політики Євросоюзу знаходиться у конфронтаційних відносинах із об'єктивною необхідністю запровадження єдиного засобу спілкування європейських народів, на статус якого цілком аргументовано претендує саме англійська мова.

Список використаної літератури:

1. *Коржакова М.А.* Мультилингвизм в образовательной политике Евросоюза / М.А. Коржакова // Образование и воспитание. – 2010. – № 9. – 72–75 с.
2. *Мансилла П.У.* Общеευропейские компетенции владения иностранным языком: пилотный образец межкультурной стратегии [Электронный ресурс] / П.У. Мансилла, А.М. Рьехосэ. – Режим доступа: http://logosbook.ru/educational_book/pdf/2-3_07/08.pdf
3. *Смирнова Т.П.* Основные тенденции развития европейской языковой политики и пути её реализации / Т.П. Смирнова // Политическая лингвистика. – 2 (40). – 2012. – С.153–156.
4. *Phillipson Robert.* The new linguistic imperial order: English as an EU lingua franca or lingua frankensteinia? / Robert Phillipson // Unions: past–present–future. – Journal of Irish and Scottish Studies. – 2008. –Vol.1. – Issue 2, p. 189–203.
5. *Schonfeld Willgelm.* Suddeutsche Zeitung. –2005, 1 April.
6. *Wright S.* Language Networks in Europeans Parliament: the Rise of English / S. Wright // The 15th Congress of Applied Linguistic. Multilingualism: Challenges and Opportunities. – Essen, 2008.

Стаття надійшла до редколегії 28.05.2014

Прийнята до друку 20.06.2014

**PECULIARITIES OF LANGUAGE POLICY IN THE EUROPEAN UNION:
MULTILINGUISTIC CONTEXT**

Tamara Kozak

*Ivan Franko National University of Lviv,
Institute of International Relations, Department of Foreign Languages,
st. Sichovykh Striltsiv, 19, Lviv 79000, Ukraine,
e-mail: palm1330@ukr.net*

The essence of modern foreign language policy in the EU is highlighted, the main direction of its practical implementation is the establishment of "founding" and "basic principle of the EU – multilingualism. The essence of multilingualism is revealed and its role for expanding the European integration. The objective necessity for introducing the language of intercultural communication in the linguistic space of the EU is stressed upon. The controversy of certain programs of language policy is pinpointed.

Key words: multilingualism, языковая политика, language policy, European Union, English, eurocepticism, linguistic imperialism.

**ОСОБЕННОСТИ ЯЗЫКОВОЙ ПОЛИТИКИ ЕВРОСОЮЗА:
МУЛЬТИЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ КОНТЕКСТ****Тамара Козак**

*Львовский государственный университет имени Ивана Франко,
факультет международных отношений, кафедра иностранных языков,
ул. Сечевых Стрельцов, 19, г. Львов, 79000
e-mail: palm1330@ukr.net*

Освещается основное содержание современной языковой политики Европейского Союза, главным направлением практического осуществления которой является утверждение принципов многоязычия. Раскрывается сущность мультилингвизма и его значение для углубления евроинтеграции. Отмечена объективная потребность введения языка международного общения в лингвистическое пространство ЕС. Подчеркивается противоречивость некоторых программ языковой политики ЕС.

Ключевые слова: мультилингвизм, языковая политика, Евросоюз, английский язык, евроскептицизм, лингвистический империализм.